

Година 3.

София, Ноемврий 1930 г.

Книга 9 (29).

ИЛЮСТРАЦИЯ ИРИНДЕНЬ

Редакторъ: ПЕТЪРЪ МЪРМЕВЪ

Редакция и Администрация: София, улица Алабинъ, 30. — Телефонъ 19-32.

Герои, жертви и мъченици на Македонското освободително дѣло.

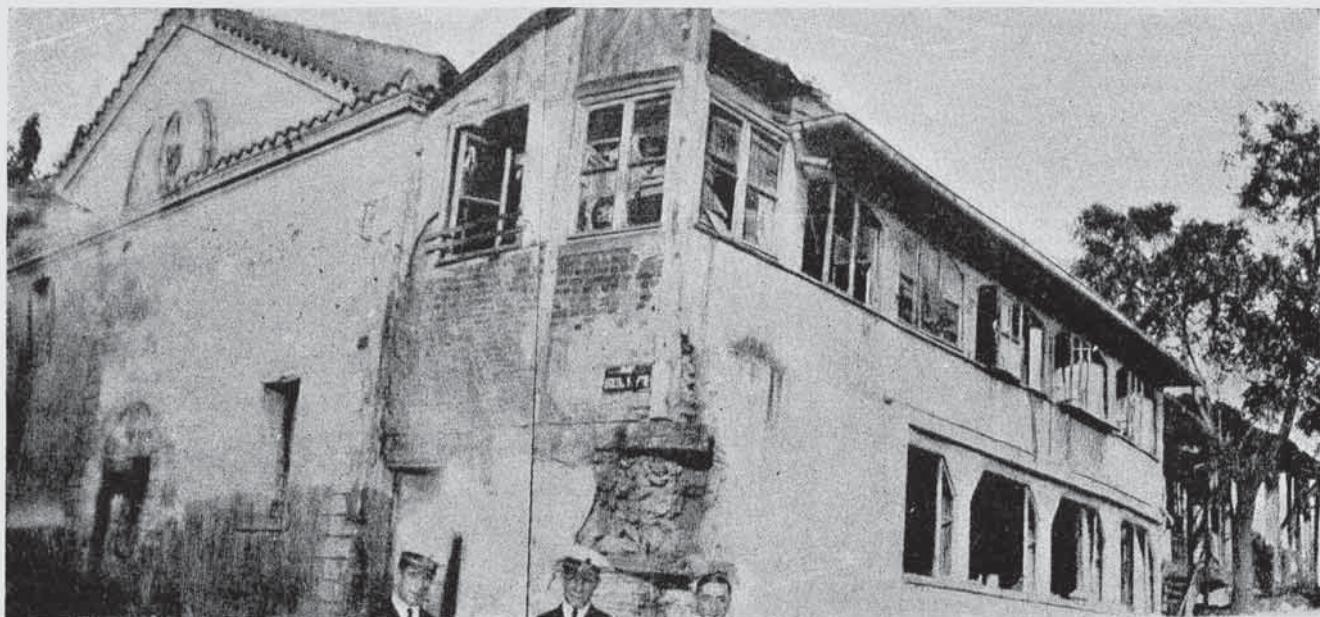
Скжпъ и миль паметникъ отъ епохата на възраждането ни въ Солунъ

Въ тая малка черквица, издигната по инициатива на двама ревностни въ Солунъ българи: *Божиљ Райновъ*, първиятъ директоръ на Солунската българска гимназия „Св. Кирилъ и Св. Методий“, и *Иванъ Майсторовъ* отъ Дебъръ, извѣтредно почтенъ и родолюбивъ българинъ — сж се молили редъ поколѣния на полувѣковенъ животъ, между които има министри, генерали, революционери, търговци и разни други почтени граждани, каквито можа да даде само Солунската българска гимназия.

Тая скромна черквица се намира всрѣдъ Солунъ и е издигната възъ основитѣ на една стара малка кѫщица. Купена е отъ българската черковно-училищна община за молитвенъ домъ (пара-клисъ) на пребиваващите въ града македонски бъл-

хулава черквица, която обѣрна внимание и интересъ на всички, които следѣха българитѣ въ народнитѣ имъ работи. Осветяването ѝ стана тържествено и паметно, че и досега се споменва за него между македонците-дебряни. Най-необходимите черковни одежди, книги, икони и други утвари се взеха отъ придовието на руския атонски монастиръ съ разрешението на руския генераленъ консулъ Якобсонъ, които—да забележилъ - отпосле не се повърнаха, като осквернени отъ схизматиците-българи.

Заслужава да се отбележи още, че черквата е построена безъ предварително разрешение (ферманъ) и при всички предпазителни мѣрки да не се узнае отъ властта строежътъ ѝ. Единъ полицейски агентъ поканва г. директора, Божиљ Рай-

Нѣкогашната българска черквица „Св. Кирилъ и Св. Методий“ въ гр. Солунъ.

гари търговци, зидари и други отъ разни еснафи работници. Кѫщата се състоеше отъ две стаи и коридоръ, издигнати надъ една изба (мазе) и въ празничченъ денъ не можеше да побере богомолците, повечето отъ които стоеха изъ коридора, на двора и на улицата подъ стрѣхитѣ (зидовете) на съседните кѫщи.

Като се откри българската гимназия съ III и IV класове, не бѣ възможно да служи тя и за учениците-пансионери, макаръ и да се отрѣза подътъ ѹ ужъ за по-широко и прилично. Това не можеше да се тѣрпи отъ училищната власт, която искаше да види въ родното място на двамата братя — славянски просвѣтители — издигнатъ храмъ божи, въ който да се служи на старо-български езици. Решава се постройката на една малка черквица, която да послужи за нѣколко години, докато българите станатъ богати и могатъ да издигнатъ голема катедрала. И народитѣ живѣятъ съ надежда, когато ги притискатъ тегливата и неволитѣ.

„Безъ инженеръ и архитектъ, безъ планъ и пари“ — както се казва, започва се строежътъ на черквата съ радостъ и благословии. Щедри помощи въ материали и надници се сипятъ отъ зидарите-македонци и за кѫсо време изпѣкна малка

новъ, да се яви въ общината (беледието), за да обясни коя кѫща събarya и защо строи черква безъ разрешение (ферманъ). Директорътъ тича право при валията Галибъ паша, добъръ защитникъ на българската кауза въ Солунския виляетъ, обяснява му, че сериозна постройка нѣма, освенъ една поправка на молитвено място (мереметъ едейорусъ ибадотъ ери) за нуждите на богомолците българи и ученици отъ гимназията. На това пашата отговаря: „Бж-дете спокойни, г. директоре, училище безъ черква не може. Много ми е приятно, като виждамъ, че се трудите за поправка на свещенитѣ молитвени места. Веднага ще дамъ наредба да не се спира строежътъ, а да се завърши въ цѣлостта си.“ Така и биде.

Въ тая черквица незабравимиятъ Трайко Китанчевъ на чистъ македонски диалектъ всѣка недѣля и празникъ държеше поучителни проповѣди, тълкуваше евангелието и винаги завръшваше съ парола; „Братя, има край на теглото, на неволитѣ. Аминъ!“

Настоящата снимка на тая черквица е направена презъ месецъ августъ т. г. отъ единъ кадетъ на Кралската военна морска академия въ Ливорно презъ време на учебното му плаване.

Съобщава: Б. Райновъ

Георги Треновъ.
Запасенъ полковникъ

Изъ моя дневникъ

Сформиране на Воденската чета

Презъ месецъ юлий 1903 г., по нареддането на Македонския комитетъ, събрахъ въ Врачанско 50 карабини манлихерови съ по 200 патрони за Воденската чета, която тръбаше да замине за Воденско подъ моя команда. Тогава бѣхъ капитанъ и служехъ въ 2. артилерийски полкъ — гр. Враца.

На 1. августъ с. г., Воденската чета е била събрана въ района на с. Бояна — Софийско. Славчо Нейчевъ, делегатъ на Комитета, дойде при мене въ Враца да вземе още 7 карабини, които не бѣхъ още изпратилъ въ Комитета и да ма покани да замина за София и да поема командата на четата. Същата вечеръ, обаче, бѣхъ арестуванъ отъ началника на дивизията, понеже бѣ узналъ, че съмъ задигналъ отъ военниятъ складове пушки и патрони. Но при все това Славчо успѣ да замине съ седемъ карабини още същата вечеръ за София. Следъ 3 дена сполучихъ да избѣгамъ отъ затвора и на 5. августъ пристигнахъ при четата. Същия денъ бѣха дадени на всички четници приготвените отъ Комитета: куртка, панталони, шинелъ, каскетъ, цървули, науща, матарка, патронташи (поясенъ и презрамененъ) — всичко еднообразно; дадено бѣ всъкому карабина съ по 200 патрона, а на началника на четата и на двамата възводни командири — и револверъ (нагантъ), бинокъль и електрическа лампа. Техническото отдѣление на четата бѣ снабдено още и съ електрическа машинка, вложена въ сандъче, електрическа батарея, тънъкъ тель (за подпалване на фугасите), шнуръ, вжжета и др.

Отъ 6. до 10. августъ бѣхме въ мястността „Бѣлата вода“, гдето чакахъ нареддането на Комитета. Възводния командиръ, Вангель Георгиевъ, бѣхъ натоварилъ да се грижи съ прехраната на хората отъ четата, която длъжностъ той изпълняваше отлично.

11. августъ. Четата преденува въ района на селото Крапецъ. Презъ нощта пристигнахме при чифлика „Муси-бей“; тукъ намѣрихъ Христо Чернопѣевъ съ около 250—300 четници.

Отъ 12. до 22. августъ, Воденската чета, заедно съ четниците, които бѣ събрали Чернопѣевъ, прекараха на същото място — „Муси-бей.“ Презъ тѣзи дни имахме упражнения съ пушките: хватки, стрелба отъ различни положения, копане фугаси и подпалването имъ отъ различни разстояния, подпалване и хвърляне на бомби. За прехраната на всички четници се грижеше Бобошевски, на когото принадлежеше и чифликътъ. Чернопѣевъ разпредѣли четниците на отдѣлни чети: Кочанска отъ 15—18 человека, подъ команда на Дѣлчо Коцева; Струмишка — най-голѣмата, подъ команда на Чернопѣевъ; Костурска, подъ команда на Пешо Самарджиева; Леринска, подъ команда на Никола Жекова или Байчева — непомня. Следъ разпределението на хората по чети и поврътането имъ на горепоменатите войводи, двама отъ дѣлгогодишните Чернопѣеви другари се счетоха оскърбени, че не имъ повѣрилъ Чернопѣевъ чети. Вечеръта, презъ време на вечерята, въ която взеха участие началниците на четите, и двамата, които се счетоха за оскърбени, поведоха споръ съ Чернопѣевъ, който изглеждаше, че ще завърши печално, тъй като Чернопѣевъ се готвѣше да дей-

ствува. Азъ разбрахъ какъвъ ще бѫде краятъ. Станахъ и предъ всички присъствуващи казахъ:

Четникъ Григоръ Ракиджиевъ, родомъ отъ гр. Прилепъ

„Мили другари! Тръгнахъ не отъ желание да командувамъ хора, а да умра тамъ, кѫдето съмъ се родилъ — въ страната — Царица на земята. Затова отстъпвамъ моята чета и моля да бѫде раздѣлена между двамата недоволни. Азъ ще отида при който и да е войвода като редникъ.“ Следъ тѣзи мои думи и двамата едновременно станаха и се обрънаха къмъ мене: „Господинъ капитанъ! За вашата чета никой нъма право да говори; вие ще я водите, а ние ще дѫдемъ помощници на оия войвода, който ще има нужда отъ насъ. Да живѣе свободна Македония!“

Чернопѣевъ остана като общъ ржководителъ на четата, докато бѫдемъ заедно. На всички четници се даде: по 2 бомби, по една кутия шведски кибрить и по единъ динамитенъ патронъ. Докараха 9 коне съ самари, тритъ отъ които впоследствие се натовариха съ бомби, а другите съ патрони и динамитъ, освенъ онѣзи материали, които бѣха раздадени на четниците. Решихме по коя посока да вървимъ до определенитѣ ни пунктове. За такава се опредѣли: Муси-бей — Козница — Кюстендилските градини — Богословъ — Цървена-

Ябълка — Сажданикъ — Саса — Китка — Мишино — Пресъка — Плачковица и т. н.

На 24. августъ вечеръта тръгнахме откъмъ селото Богословъ по посока на Цървена-Ябълка. Чернопѣевата чета вървѣше напредъ; отъ сѫщата чета бѣха и патраулите. Воденската вървѣше отзадъ. Когато се приближавахме къмъ Цървена-Ябълка, колоната спрѣ и четниците седнаха. Азъ излѣзнахъ напредъ и запитахъ Чернопѣева какво има, а той ми отговори: „Часовитъ отъ българска та войска не пущатъ да вървимъ по-нататъкъ; такава заловъдь имали; това били българи; азъ тъхната...; ще ги избиемъ и пакъ ще продължимъ движение“.

„Саатотъ“ въ гр. Прилепъ.

нието“. Помолихъ го да излѣза азъ напредъ, за да видя какво става, като сѫщевременно го предупредихъ, че Воденската чета нѣма да даде нито единъ изстрѣль срещу българските войници. Съгласи се и азъ съ единъ четникъ отъ Воденската чета заминахъ напредъ. Четитъ сж 200—300 метра задъ поста. Нощта е полуутъмна. Когато се доближихъ на 20—30 метра до поста, последваха думитъ: „Стой, кой е?“. Спрѣхъ и отговорихъ: „Мили войници! Азъ съмъ капитанъ Треновъ отъ 2. артилерийски полкъ. Отивамъ да умра тамъ, кѫдето съмъ се родилъ, кѫдето е майка ми и сестрите ми — Македония“. Отговорихъ ми: „Господинъ капитанъ! Чухме, не чухме; видѣхме, не видѣхме; добъръ ви пътъ“. Върнахъ се при четитъ и продължихме движението.

Отъ 25. до 30. августъ четитъ прекараха въ района на селото Сажданикъ — вече близо до границата. Куриеритъ постоянно сновѣха между насъ и с. Саса. Презъ това време всичко се до-

тъкми, което бѣше необходимо. Четитъ се фотографираха поотдѣлно и общо въ походна колона.

На 30. августъ, въ 9 часа вечеръта, потеглихме къмъ границата. Нощта е тъмна. Чернопѣевата чета е напредъ, следъ него Пешо Самарджиевъ съ товарнитъ коне, Воденската чета е трета, а следъ нея и другите. На самата граница сме; гробна тишина царува. На самата гранична линия по посока на движението на четитъ, отстани, на около 50 крачки, заематъ позиция отъ дветѣ страни по 10 четници залегнали и съ грѣбъ къмъ движението на четитъ. Тѣзи четници се вдигнаха отъ тази позиция, когато всичките чети преминаха границата.

Каналътъ за преминаване границата бѣше презъ района на селото Саса, Кочанско. Границата преминаха четитъ, безъ да ни забележатъ както българските гранични войници, тѣ и турските. На 300—400 метра отъ граничната линия една случка стана, която разочарова много четниците, които я видѣха, и почнаха да говорятъ, че нашиятъ походъ нѣма да бѫде сполучливъ. Случката бѣше такава: единъ конь, натоваренъ съ патрони, при преминаването по една пътека надъ една пропастъ, се подхлъзна и изчезна въ пропастта заедно съ четника, който го водѣше.

31. августъ. На разсъмване четитъ се разположиха на почивка въ рѣкичката — дѣсень притокъ на р. Брѣгалница, на около 10 км. източно отъ Султанъ-Тепе, а азъ съ Воденската чета бѣхъ въ наблюдение и охрана при „Червения Камъкъ“. Къмъ 11 часа преди пладне забелязахъ да се движи единъ баталйонъ откъмъ Кочани на северъ. Допуснахъ случайността да се насочватъ къмъ разположениетъ чети на почивка, за което предупредихъ Чернопѣева. За предателство отъ тогавашните македонски българи не можеше и да се помисли, защото малко и голѣмо, мѫжко и женско, старо и младо, бѣха увѣрени, че зарята за свободата на Македония сж четитъ, а сънцето — българската армия. Баталйонътъ, за който споменахъ по-горе, взема посока къмъ Султанъ-Тепе, кѫдето и отиде.

Щомъ се стѣни, слѣзнахъ съ четата при другите и тръгнахме по посока къмъ Юрушките гробища. Мѣстността е стрѣмна, вървишъ нагоре, по посока на Султанъ-Тепе; куриеритъ бѣха напредъ съ Чернопѣева. Много момчета отъ предните чети почнаха да оставатъ. Воденската чета върви отзадъ. Докато се движехме презъ гората, всѣкъй четникъ бѣше на мѣстото си, но щомъ се изкачихме високо, гората се свѣрши и движението продължавахме по голо. Почвата, бидейки покрита съ изсъхнала трева, момчетата почнаха да се плзгатъ и падатъ на всѣка крачка, много отъ тѣхъ нѣмаха „котки“, а нѣкои отъ тѣхъ почнаха да проглинатъ майките си, че сж ги родили въ робска земя.

Четниците отъ Воденската чета употребяваха последни сили, за да измѣкнатъ своите другари отъ другите чети до върха (гребена) — при Юрушките гробища. Обстановката бѣше твърде неблагоприятна: мѣстността гола, прикритие никакво, Султанъ-Тепе близо и заето отъ три баталйона аскеръ. Съ голѣми трудности преминахме опасното пространство между Султанъ-Тепе и Китка. На разсъмване се разположихме за денуване въ една гъста букова гора въ района на с. Мишино, 10 км. южно отъ Султанъ-Тепе.

1. септемврий. Презъ деня нищо не се случи. Куриеритъ ни съобщаваха за движението и разпо-

ложението на турските войски. Разпореждахме, куриерът да приготвява храна на пунктовете, където ще пристигнем на разсъмване и гдето ще хеме да денуваме. Вечерта тръгнаха четитъ на югът и на разсъмване достигнахме въ района на с. Ново-Село, Кочанско, и се разположихме за денуване на единъ гребенъ, на който източният склонъ бъше обрасъл съ гъста дребна гора. Храна пригответа добра и достатъчна, но куриери откъмъ посоката, по която ни предстоеше да се движимъ, не пристигнаха.

2. септемврий — Ново-Село. Презъ цѣлия денъ очаквахме куриери, но такива не се явиха. Стъмни

какво е разположението на турските войски части къмъ Радкова скала, с. Оризари, с. Цера, с. Саса, с. Виница, гр. Кочани и Султанъ-Тепе. Найнеприятното сведение бъше, че турцитъ повторно бъха пуснали водата въ орзищата. Четитъ бъха заобиколени отвсъкъде съ турски групови войски, а отпредъ, по посока на движението, съ пускането въ орзищата вода.

Нощта настъпи, но куриери отникъде не пристигнаха; причината бъше, че турските войски навсъкъде бъха всичко заели. Чернопѣевъ реши, понеже нѣкои отъ момчетата и самият той и по-

Конно отдѣление отъ Струмишката чета на войводата Кочо хаджи Мановъ подъ войводството на Александър Талевъ-Миндана. (Отдѣсно къмъ лъво: Иванъ Райновъ отъ гр. Копривщица, Александър Талевъ — Миндана, Стоянъ Дуковъ и Струмишкиятъ ржководителъ Джоле, родомъ отъ Струмишкото село Моносипитово).

се. Четитъ тръгнаха на югъ, водени отъ единъ куриеръ. Презъ нощта стигнахме въ района на с. Пресѣка — Кочанско. Куриерът по-нататъкъ не се решаваше да ни води, понеже не познаваше мястостъта, поради което решихме да денуваме въ гората около това село.

3. септемврий — село Пресѣка. Вода и храна сутринта до 11 часа донасяха на четниците деца и жени. Мила картина представляваша децата, които едно по едно и по закрити посоки, съ бѣкли и стомни носъха вода на четниците. Храната е ръженъ и ечемиченъ хлѣбъ, извара (урда) и бито сирене. Положението на четитъ все по-тежко ставаше, но четниците още не го разбираха. Отъ нашитъ наблюдения и отъ сведенията, които ни даваха женитъ и децата (отъ Пресѣка нито единъ мжъ не се яви при настъ презъ деня; вечерта само дойдоха нѣколко души мжке) ние знаехме

рано сѫ минавали оттукъ, да отидемъ до селото Витоша, което не отстоеше повече отъ 5 км. отъ мястото на денуването ни. Не бъше изгубена надеждата още, предполагайки, че тамъ ще намѣримъ куриеръ, който да ни преведе презъ Кочанска равнина, за да навлѣземъ въ Плачковица. Къмъ 10 часа вечерта тръгнаха четитъ за селото Витоша, но куриеръ и тамъ не намѣрихме, поради което бѣхме принудени да останемъ въ това село до другата вечер. Патронитъ, бомбитъ и динамитъ бѣха разтворени на едно гумно и затрупани съ слама. Чернопѣевъ реши, четниците да се настанятъ по кждитъ и плѣвнитъ. Припомнихъ му участъта на чети, които сѫ оставали за денуване въ населени пунктове: с. Карбинци, с. Баница (Гоце Дѣлчевъ) и пр., че четитъ сѫ били избивани, но той ми каза: „не допущамъ по това време турчинъ да дойде въ това селце“. Селото е малко,

къщите тѣсни и на земята; плѣвни имаше нѣколко. Две кучета, отъ пристигането на четитѣ въ селото, непрекъснато почнаха да лаятъ. Чернопѣевъ изпрати едно момче отъ неговата чета да ги изтрови; това бѣше направено.

Воденската чета настанихъ за денуване въ крайната плѣвня откъмъ северъ.

4. септемврий — село Витоша. На разсѣмване разставиха постове (засади) по пѫтя и пѫтекитѣ, които водѣха за селото. Въ плѣвната момчетата отъ Воденската чета бѣха се натрупали единъ до другъ. Нѣмахме спокойствие отъ голѣмата горещина и отъ вѣшки, които се бѣха развѣдли още въ Муси-бей. Часът бѣше 11 преди пладне, на всѣкѣдне бѣше спокойно. Азъ бѣхъ седналъ и бѣхъ се опрѣль върху гърбоветъ на нѣкои отъ момчетата; раницитѣ бѣха свалени и поставени на земята, а момчетата бѣха седнали върху тѣхъ, понеже не можехме да се смѣстимъ съ раницитѣ на гърбомъ.

Селянки отъ Скопско на пазаръ въ гр. Скопие.

Всѣкѣй пушката си държеше въ рѣце и изправена нагоре. Нѣкои отъ момчетата бѣха заспали; буднитѣ пазъха пълна тишина. Азъ бѣхъ задрѣмалъ и сънувахъ: Македония пламнала въ огнь, горялъ ливади, гори, сърница и тревата; много хора се трупать да гасятъ огњя, но памъкътъ ги закриваше и изчезваха.... Въ този моментъ чухъ въ стъна си 6—7 пушечни изстrelи; веднага скочихъ и извикахъ на момчетата: — следъ мене! Първи излѣзнахъ отъ плѣвната и тичахъ къмъ височината, която отстоеше на около 600 метра отъ плѣвната на северъ и бѣше обраснala съ джобова гора. Момчетата тичаха следъ мене единъ следъ други. Никой отникѫде не се виждаше; само Чернопѣевъ бѣше излѣзналъ на гумното, гдето бѣха бомбитѣ, и ми викаше съ високъ гласъ: „Тръновъ! заеми позиция на височината и задрѣжъ турците, докато заема позиция съ другите чети на височината, кѫдето бѣхме вчера.“ Следъ 15 минути Воденската чета бѣше заела позиция и едвамъ тогава другите чети почнаха да излизатъ отъ селото и да се насочватъ по посоката къмъ която отиваше Чернопѣевъ.

Изтрелитѣ отъ кои бѣха дадени и защо, азъ още не знаехъ. Следъ 3 часа (къмъ 2 следъ пладне),

когато се присъединихъ къмъ другите чети, Чернопѣевъ ми каза, че изстрелитѣ били дадени отъ охраната по четирима таксидлари, които идѣли за селото и които били избити и че охраната много сгрѣшила — не направила добре.

Воденската чета стоя на заетата позиция докато излѣзе отъ селото и се изпокрие въ горите на населението. Когато забелезахъ да се вдигна прахъ откъмъ Оризаре, Виница и Кочани, вдигнахъ момчетата отъ позицията и се насочихме къмъ позицията на Чернопѣева. Но движението на четата бѣше трудно и бавно, защото по сѫщата посока се движеха жени и деца. Писъците на които се чуваха надалече. Следъ като заемахъ позиции още на три мѣста, за всѣки случай, пристигнахъ при другите чети. Четитѣ заемаха позиция на една отдѣлна височина, обраснala съ едри джобови дървета — на западъ отъ селото Пресѣка и на около единъ км. Четитѣ се бѣха окопали, на за момчетата отъ Воденската чета нѣмаше време да се окопаятъ, а залегнахме задъ дърветата, защото селото Витоша пламна, аскерътъ бѣше пристигналъ тамъ и откъмъ селото-Цера настѫпваха турски войски въ вериги и право къмъ позицията, която заемаха четитѣ и не бѣха подалечъ отъ насъ отъ 2 км. Но едно обстоятелство бѣше причина да не почваме сражение съ турците още сѫщия денъ, а именно: бомбитѣ, патронитѣ и динамитѣ, притиснати между другите материали, бѣха оставени въ сламата, а момчетата отъ Воденската чета бѣха оставили раниците си съ бомбитѣ въ плѣвната. Щомъ аскерътъ запали селото (първите войски бѣха пристигнали въ селото откъмъ Оризари), огъ

нътъ се пренесе навсѣкѫде: запалваха се сламитѣ една следъ друга и плѣвнитѣ, бомбитѣ почнаха да експлодиратъ една следъ друга, патронитѣ трѣскатъ, динамитъ избухва, пушкътъ се издигаше на 50—100 метра височина. Този гръмъ и трѣсъкъ отъ по-отдалечъ правѣше впечатление, че около това село се води жестокъ бой и всичките войскови части, които бѣха вдигнати отъ бивацитѣ имъ, се насочваха къмъ селото Витоша. Трѣсъкътъ отъ бомбитѣ продължава до стѣмване — отвреме навреме само експлодираше нѣкоя бомба. Турскиятѣ войски, кѫдето замръкнаха, тамъ и останаха. Четитѣ вдигнахме отъ позицията, щомъ се стѣмни, и трѣгнахме обратно — отстѫпително. Къмъ 10 часа вечерта достигнахме въ района на село Ново-сало, кѫдето бѣхме на 2.септемврий. Спрѣхме на почивка. Нощта е ясна, но тѣмна. Съ спирането момчетата веднага заспаха. Събрахме се началниците на съветъ. Чернопѣевъ и азъ настоявахме да продължимъ движението и заемемъ позиция около „Червения Камъкъ“, при която позиция щѣха да се дадатъ по-малко жертви, отколкото, ако заемехме позиция тукъ — около Ново село. Азъ, Чернопѣевъ и Пешо Самарджиевъ употребихме всичко, за да вдигнемъ момчетата, но всѣки отъ

Юлий Розенталь

Илинденската епопея, проявила се възможно и спонтанно революционно движение въз западна Македония, изненада цѣла Европа. ВМРО очуди свѣта съ своята бойкост и издръжливост, а особено съ геройските подвизи на нейните „терористи“, които направиха редица атентати въз София и другаде, заявявайки, че тя се бори за свободата на македонския робъ, гарантираща неговата националност, която свободата, ако миръ не се даде, ще се вземе съ оръжие въз ръка.

Съ трепетъ на душата всички чакаше новини от Смилево, от Крушово и другите бойни райони на въстаническия робъ. Пресата не се четеше, а просто се погълщаше. Какви ли не новини се пръскаха отъ противната страна, за да подбиятъ влиянието на това народно дѣло.

Въ интелигенцията заговори обществената съвѣсть и нейните гласъ озари лицата на младежите и я изправи предъ олтаря на саможертвата. Мнозина идеалисти, въ своята най-крайка възрастъ, напуснаха гимназии и университети и на възхода въз предѣлите на Македония бойна, кѫдето съ пушка на рамо да отстояватъ каузата на въстаническия робъ, който бъше грабналъ оръжие да извоюва своята лѣтвяна свобода.

Между мнозината съмѣли и беззаветно предани на Родината родни чеда, съ блѣскавъ ореолъ ще остане записано името на ЮЛИЙ РОЗЕНТАЛЬ, студентъ — юристъ. Той е синъ на полския двояринъ Д-ръ Августъ фонъ Розенталь, който, вследствие на организираното въстание въ Малорусия противъ крепостничеството, бил осъденъ на смърт, а отпосле помилванъ и изпратенъ на заточение въ Сибиръ. Тамъ, на 14. юни 1872 г., въ гр. Иркутскъ се е родилъ Юлий. Презъ 1880 г. Д-ръ Августъ фонъ Розенталь заедно съ цѣлото си семейство се преселва въ България, кѫдето Юлий Розенталь завръшва срѣдното си образование и се записва въ юридическия факултетъ. Младиятъ Юлий напълно се чувствува българинъ. Още

на млади години той превежда отъ полски на български „СЪ ОГЪНЬ и МЕЧЪ“ — романъ отъ Хенрихъ Сенкеевичъ, а следъ смъртта му се напечати неговата стихотворна сбирка „НЕДОПѢТИ ПѢСНИ“ — 1904 година.

Щомъ Илинденското въстание се подига, Юлий Розенталь влиза въ състава на Велешката чета, подъвойводството на Николай Дечева, въ която, като съмѣль и предприемчивъ младежъ съ нѣколцина още четници съставя техническото отдѣление — бомбохвъргачи.

На 12. септември 1930 г., пѫтувайки да премине Вардар, четата била оградена отъ многобройна турска потера при село Луково, Кратовско.

Верѣдъ вихъра на неравната борба съ турска потера падатъ убити мнозина четници, между които самият войвода Николай Дечевъ и Юлий Розенталь.

Така завърши своя жизненъ край младият и самоотвѣрженъ идеалистъ Юлий Розенталь, който презъ цѣля си животъ се бори и умрѣ като пламененъ революционеръ.

Чувствуващи се неразивно свѣрзанъ съ второто си отечество, той се взира въ мѫките и неволите на македонския робъ, като написва следното стихотворение, укорявайки българина и третирайки себе си за такъвъ — помѣстено въ „Недопѣти пѣсни“:

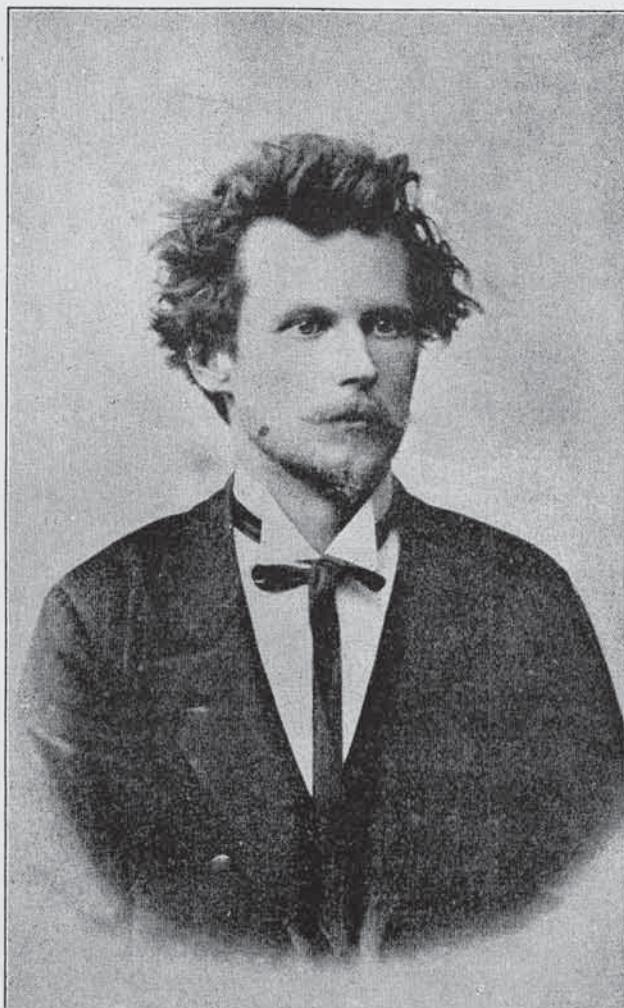
Омръзнаха ми твоите въздишки безконечни,
Дотегнаха ми твоите сълзи и стонове,
Ти съ тѣхъ възбудждашъ само ирония ядовита,
Презрение и смѣхъ у твоите врагове.

Касапинътъ не вижда на агнето сълзите,
Соколътъ не чуй молбитъ на малките врабци,
Вълкътъ не гледа, боли ли кротката овчица —
Не, съ сълзи се не взематъ победни вѣнци!

Борци, борци ни трѣбватъ, а не деца страхливи,
Що сълзи само лѣятъ, въздишатъ и мълчатъ,
Борци ни трѣбватъ горди, що смѣло въ бой отиватъ,
Що храбро се сражаватъ и мѫжествено мрать!

Името на Юлий Розенталь блещи като бисерно зърно на Македонското бранно поле, осъяно съ именни и безименни герои, сложили своите свещени кости върху кладата на революцията.

Стефанъ Аврамовъ.

тѣхъ, щомъ се вдигнѣше, веднага падаше заспалъ. Оставихме ги да спятъ 3 часа и да заемемъ позиция около Ново-село, кѫдето бѣхме.

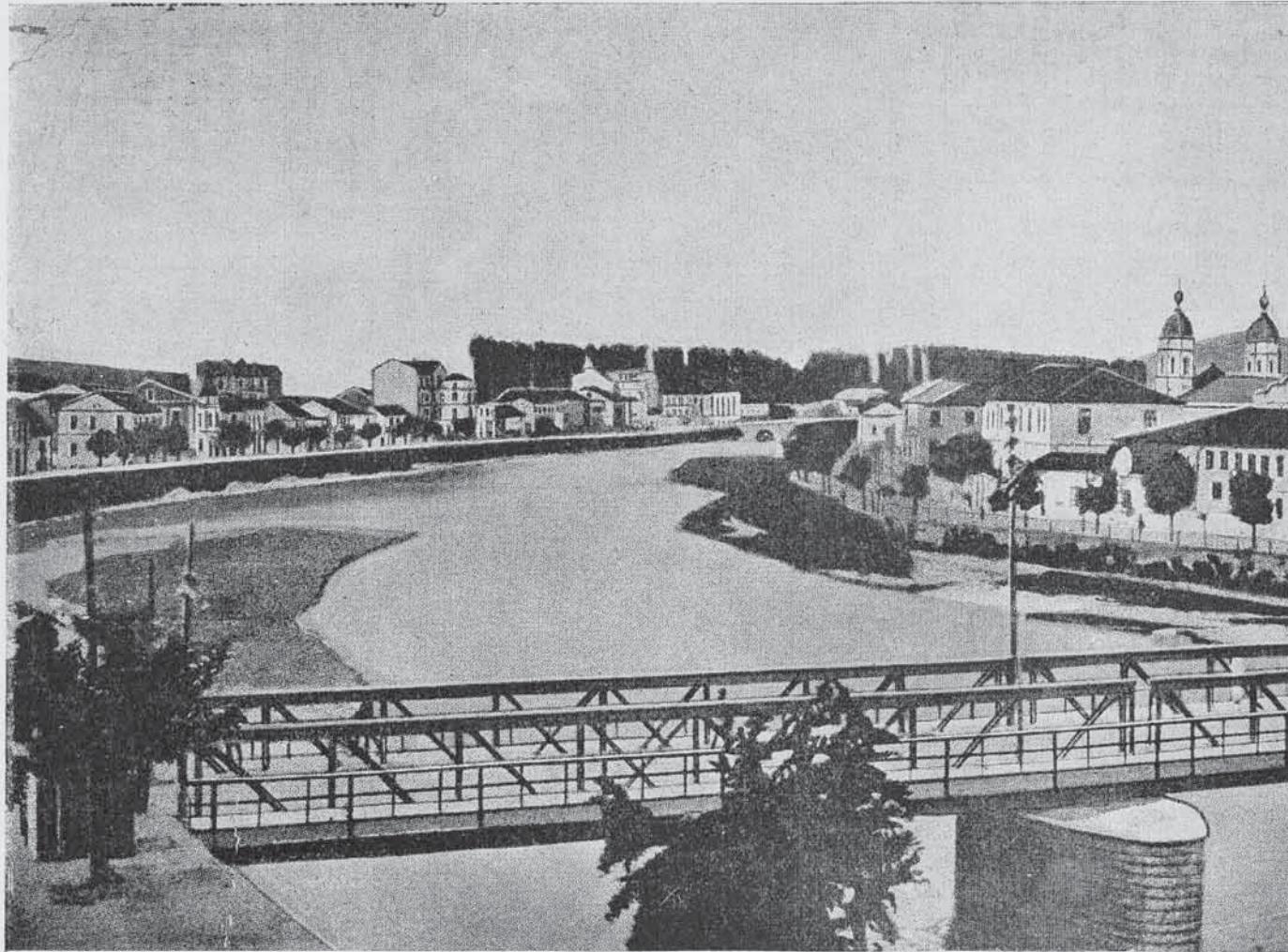
(Следва)

Г. Ив. Бълевъ

До Солунъ, Битоля и Охридъ презъ 1904 година

Следът блъскавото Илинденско въстание презъ 1903 година, въ Македония бѣха въведени така наречените „Мюрщегски реформи“. Споредъ тия реформи, Македония бѣ раздѣлена на 5 сектора: Скопски — австро-италиански, Битолски — италиански, Со- лунски — руски, Сѣрски — французки и Драмски английски. Въ тия сектори бѣха се настанили офи-

ство, бѣ достатъченъ да обезсърди всѣки българи. Ето защо, въ редъ конгреси вжтре въ Македония и въ редъ събрания въ София, като се взе предвидъ горното и главно неугасналиятъ борчески духъ у българитѣ въ Македония, готовността имъ да дадатъ нови жертви за свободата на Македония, взеха се решения: борбата да продължи до-

Изгледъ на част отъ гр. Скопие

цири отъ съответните държави като инструктори на новата македонска жандармерия и като контрольори въ управлението на страната. Прилагането на реформите бѣ повърено на една 3-членна комисия: единъ турчинъ, единъ австриецъ и единъ русинъ.

Но тия реформи не отговаряха на жертвите, дадени презъ въстанието; тѣ не задоволяваха желанията и очакванията на българитѣ въ Македония; не задоволяваха исканията на дветѣ Македоно-Одрински организации: Вѫтрешната и Външната. Отъ старъ опитъ се знаеше, че Турция обещава всичко, подписва всичко, докато е на тѣсно; но, мине ли опасността, тя, оставена въ Македония съ свои войски и турци управници, ще пусне въ ходъ всички интриги и ще осути всичко, което не е по угодата и. Пъкъ и самиятъ фактъ, че начало на реформаторската мисия бѣ поставенъ Хилми-паша, познатъ по своето лукавство, византийщина и българояд-

край — до извоюването пълна автономия за Македония и Одринско.

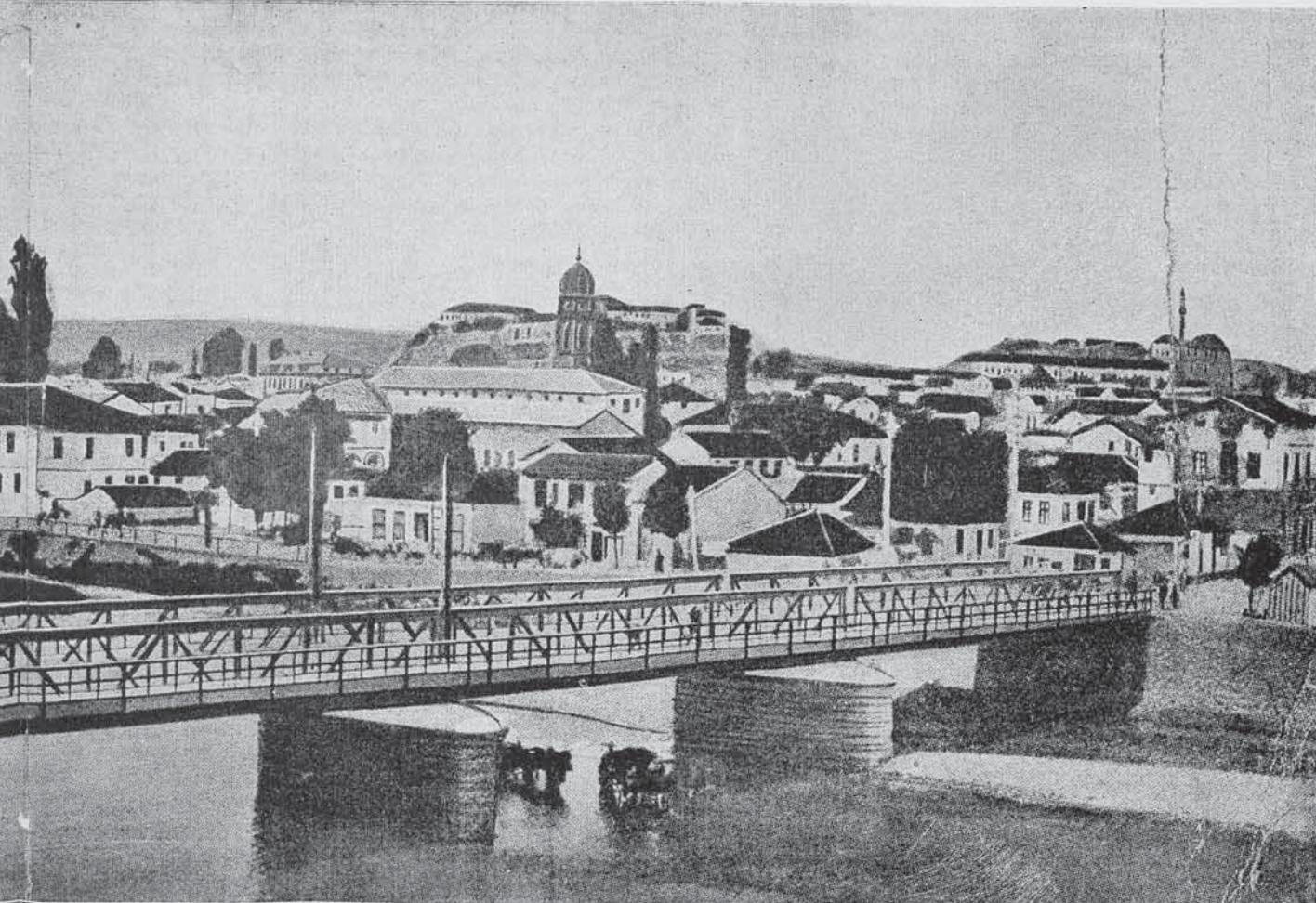
За постигането на тая цель трѣбваше една умѣла и усиlena дейност на дветѣ македоно-одрински организации, нужно бѣ едно разбирателство, едно съгласие, една обща координирана дейност на тия две организации. А тази общност въ работата и взаимното довѣрие на македонските дейци липсваше и сега, както и по-рано. Наистина, по време на въстанието въ 1903 година враждитѣ, взаимните ежби и гонения бѣха престанали и всички дейци бѣха си подали братска рѣка срещу общия врагъ, но следъ въстанието ежбитѣ се подновиха: Сандански и Чернопѣевъ стреляха и тежко нараниха войводата — капитанъ Юрданъ Стояновъ въ Дупница; генералъ Иванъ Цончевъ и други видни македонски дейци — върховисти бѣха осъдени на смърть. Всички тия тѣжни и пакостни за

македонското дѣло нѣща ставаха въ България отъ името и за смѣтка на ВМРО; а, споредъ положителни наши сведения, Централниятъ комитетъ на ВМРО е билъ съвсемъ чуждъ и непричастенъ въ тия престъпни деяния на нѣкои македонски дейци — лѣвичари, които чрезъ интриги и заплашвания, съ силата на оръжието, искаха да се наложатъ тукъ — въ България и тамъ — въ Македония.

Знаейки това, Върховниятъ комитетъ реши да делегира въ Солунъ едно свое довѣрено лице,

Иванъ Маноловъ бѣ се задължилъ, въ случай че бѣда арестуванъ отъ турцитѣ, да извести това както на Върховния комитетъ въ София, тъй и на мѣстната революционна организация.

Съ Манолова пѫтувахме до турската граница необезспокоявани отъ никого. Но тукъ, въ турска вече територия, на първата турска гара Зибевче, при върщането на паспортитѣ стана единъ инцидентъ, който ме накара да изтръпна отъ страхъ, че не ще успѣя да изпълня възложената ми мисия.

Железопътния мостъ надъ река Вардаръ.

което да се срещне тамъ съ ржководителитѣ на ВМРО, да имъ обясни всичко, което се върши въ България и край границата въ Македония отъ тѣхно име и за тѣхна смѣтка, следъ което да влѣзе въ преговори и разбирателство за обща, координирана дѣйност на дветѣ организации до извоюване пълна автономия за Македония и Одринско.

За такова лице другаритѣ избраха мене, членъ на Върховния македоно-одрински комитетъ и неговъ касиеръ.

Макаръ и много рисковано, азъ приехъ възло жената ми мисия и на 16. май 1904 година, съ турски паспортъ заминахъ съ трена презъ Нишъ за Солунъ.

По цѣлия път до Солунъ бѣхъ придруженъ отъ Иванъ Манолова, кукушанинъ, познатъ на мене и на Комитета. Тогава той бѣ учитель въ Солунското католишко училище при „Зейтинлика“.

Турскиятъ полицай въ Зибевче, отъ прозореца на канцеларията си, викаше по име всѣкого отъ пѫтниците и върщаше паспортитѣ на притежателитѣ имъ, събрани въ малката градинка, източно отъ канцеларията. Вика и върща той паспортитѣ на много пѫтници; най-сетне извика и моето име: Георги Йованче кимъ дѣръ? (Георги Ивановъ кой е?).

— Азъ — се обадихъ.

— Гель ичери! (Ела вѣтре!) — каза той и спрѣ раздаването на паспортитѣ.

При тая заповѣдь, за моментъ, азъ се смутихъ, уплашихъ се и се подвоумихъ: дали да влѣзна въ канцеларията и тамъ да изчезна, или пъкъ да избѣгамъ обратно въ Сърбия. Но веднага се съвзехъ и решихъ: да влѣзна при полицията, пъкъ каквото ще да става съ мене.

Иванъ Маноловъ ме пита:

— Какво ще правишъ?

— Нищо, ще влѣзна; ти ще чакашъ резултата и ще направишъ потрѣбното, ако стане нужда.

Съ бавни крачки, тихо и спокойно, влѣзнахъ въ канцеларията. Полицаятъ, единъ сухъ и авъсенъ човѣкъ, ме изгледа отъ главата до петитѣ; понамѣсти очилата на орловия си носъ и почна да ме разпитва: за името, фамилията, занятието ми и проче.

Следъ разпита, каза ми да излѣза вънъ, безъ да ми повърне паспорта, следъ което продължи върщенето на останалите паспорти.

Азъ излѣзнахъ вънъ въ недоумение и неизвестност за моята сѫдба. Застанахъ отвѣнъ до вратата на полицейското помещение и, опрѣнъ съ гърбъ о зида, вдадохъ се въ мисли върху новото ми положение. А мисли разни ми идваха на умъ и ужасно ме измѣчваха. Спомнихъ си за домъ и семейство, за жена и дете, за стара майка, за близки другари, за хубава, свободна България.

Часътъ бѣ 7 сутринта. Слънцето бѣ се издигнало гордо и величаво по безоблачното небе;

нитѣ, само азъ стоя още при входа на полицейското здание въ недоумение и колебание какво да правя. Гледамъ влѣво, тамъ на близко, оттатък моста — срѣбъски войници, срѣбъска територия; наоколо и близко до мене никонѣмаше; хрумна ми да хукна къмъ тия хора къмъ „брачата“ сѣрби и да поискамъ тѣхната за крила, но се уплашихъ отъ тая моя мисъль, знаеши, че въ срѣбъски рѣже повече ще патя и ще тегля. Мислихъ много, паси казахъ: да става какъ въто ще! — взехъ куфарчето си, влѣзнахъ въ пътнишкия вагонъ, дето бѣха Иванъ Маноловъ и моите познати — дебърчани, настанихъ се настриани отъ тѣхъ въ единъ жгъль до прозореца и пуснахъ погледа ми да блуждае презъ отворения прозорецъ безъ да продумамъ дума съ нѣкого.

Тренѣтъ тръгна и ни понесе къмъ Куманово — Скопие. Азъ упорито мълчахъ, вдаденъ въ моите мисли. При наближаването на гара Куманово, въ една гориста мѣстност, полицай единъ и двама въоръжени войника застаниха въ купето. Полицаятъ внимателно изгледа всички пътници и запита:

— Георги Йованче кимъ дѣръ? (Георги Ивановъ кой?)

При вида на полицая двамата въоръжени войници, при питането: „Кой Георги Ивановъ“ и при та обстановка — всрѣдъ гората азъ изтрѣпнахъ. Въ момента, като мълния мина презъ ума ми мисъльтъ, че ей сега тренѣтъ ще спре, ще бѫде грабнатъ и отвлѣченъ въ гората и че съ мене е вече всичко свършено. За моментъ, свѣтъ ми се зави, но веднага се съвзехъ и решително отговорихъ:

— Азъ съмъ!

И за голѣмо мое очудване вмѣсто да бѫде грабнатъ отвлѣченъ въ гората, какъ

очаквахъ, полицаятъ извади отъ пазвата си моя паспортъ и любезно почна да ми задава сѫщите въпроси, каквито ми задаваше полицаятъ въ Зибевче. Следъ свръшване на разпита, полицаятъ ми връчи паспорта съ предупреждение — да не престоявамъ въ Солунъ, а веднага да замина за Битоля — Охридъ, прегледа паспортитѣ и на другите пътници въ купето и си излѣзе. Сега волно си отдѣзнахъ. Иванъ Маноловъ дойде при мене, разгледахме паспорта за да видимъ кое бѣ дало поводъ на полицайтъ за моето разследване и констатирахме, че въ паспорта ми графата за моето занятие не е била попълнена отъ турското комисарство въ София и въ нея съ моливъ бѣ написано отъ полицая въ Зибевче „да каль“.

Отъ границата Зибевче до Солунъ въ нашето купе се качваха и слизаха отъ разни гари много пътници българи и турци. Отъ това що ставаше съ пътниците и полицая въ трена, отъ дѣржанието и разговорите на пътниците, ясно стана за мене че реформи и свобода нѣкаква нѣма въ Македония. Турцитѣ се дѣржеха все тѣй враждебно, предизвикателно спрѣмо пътниците българи както и по-рано тѣ негодуваха и псуваха „гявуритѣ“ и особен-

На кѫпане въ Охридското езеро.

утринна прохлада, майско, хубаво, прелестно утро и то въ родната земя, въ хубавата Македония, за която бѣхъ посветиль младини, живота си! Ехъ! Всичко това сега никакъ не ме радваше. А какъ мечтаяхъ, какъ искахъ по-рано да се радвамъ, да се любувамъ на тая страна и да дишамъ съ наслада и въ захласъ нейния въздухъ!...

И полицаятъ продължаваше да вика имена, да върща паспорти; а азъ, умисленъ, вдълбиль съмъ погледъ въ простора и отвреме навреме, при най-малкия шумъ, се сепвахъ и озъртахъ плахо наоколо си, чакайки момента да бѫде грабнатъ отъ турската стража и да бѫде отвлѣченъ кой знае кѫде.

Иванъ Маноловъ и познатитѣ менъ пътници ме поглеждаха отдалече; никой не се доближава, не идва при мене, а и азъ не отивахъ при тѣхъ, не ги заговоряхъ, страхувайки се да не ги компрометирамъ и изложа на неприятности.

Предъ мене, машина нѣкаква, ту бавно, ту бѣрже маневрира; тя бухти, пищи, влачи вагони и стъкмива трень за Скопие — Солунъ.

Тренѣтъ е готовъ. Паспортитѣ върнати на всички пътници, освенъ на мене. По заповѣдъ, всички пътници навлѣзоха и заеха мяста въ ваго-

новодошлите европейци-реформатори. Всички българи, съ които ме запозна Манолевъ въ трена и на гаритъ, заявяваха, че българитъ не съм доволни от реформите и че турцитъ открыто заявявали, какво скоро ще изгонят чужденците-реформатори.

На гарата въ Велесъ се запознахъ съ хора отъ мъжтната революционна организация. Отъ тъхъ научихъ, че въ града се нахождалъ, като неделенъ, Гърчче Петровъ и уреждалъ мъжтния комитетъ. Изпратихъ му моя братски приветъ и моите благопожелания.

Късно вечеръта пристигнахъ въ Солунъ и се настанихъ въ хотелъ „Вардаръ“. Съдържателъ на хотела, Василь Мончевъ, бѣ ми препоръченъ отъ София като човѣкъ на Организацията, комуто мога да довѣря всичко. Ето защо, още сѫщата вечеръ повикахъ въ стаята си бай Васила, разкрихъ му целта на моето идване и го замолихъ да ми устрои среща съ членовете на Централния комитетъ още сѫщата вечеръ, макаръ и късно да бѫде, тъй като на другия денъ рано, по нареддане на полицията, трѣбва да замина за Битоля—Охридъ.

— Среща не мога да ти устроя тая вечеръ; това ще стане утре. Ти ще останешъ тукъ повечко дни — ми каза Мончевъ.—Тукъ сега съ цивилните агенти Мюлеръ и Гирсъ, както и Хилми-паша; полицията не смѣе да произволничи и да те насила.

Работата, за която бѣхъ дошелъ въ Солунъ, бѣ сериозна и много важна; само съ една среща и така набързо едвали можеше да се свърши всичко и азъ се съгласихъ да остана въ Солунъ повече време.

На другия денъ посетихъ българската мѫжка гимназия. Тамъ се срещнахъ съ председателя на Централния комитетъ на ВМРО, Димитъръ Мирчевъ, гимназиаленъ учитель и мой съученикъ отъ гимназията и университета, комуто обадихъ за целта на моето идване въ Солунъ. Г-нъ Мирчевъ ми назначи среща вечеръта въ неговия домъ, где то щѣль да покани и другите членове на Комитета. Въ сѫщия денъ беседвахъ въ гимназията върху новото положение въ Македония съ директора на гимназията Ченгелевъ и съ учителите Петъръ попъ Арсовъ и Никола Филипчевъ. Ходихъ и въ българската митрополия, где беседвахъ съ управлящия тогава митрополията архимандритъ Неофитъ, мой съгражданинъ.

Общо бѣ убеждението у всички, че Турция гледа да компрометира реформената акция и пакъ да си възвърне старото положение. За да се закри и разшири реформената акция, необходимо е, казаха всички, сѫществуването и засилването на македонскиятъ организаци.

Въ сѫщия денъ, късно вечеръта, стана срещата въ дома на Димитъръ Мирчева. Отъ страна на Централния комитетъ присъстваха Димитъръ Мирчевъ и Христо попъ Коцовъ. При тая среща, отъ името на Върховния македоно-одрински комитетъ направихъ предложение за спогодба и координирана дейност между дветѣ организации, върху следнитѣ начала: дветѣ организации — Вътрешната и Външната — сѫ автономни, независими една отъ друга въ своето вътрешно уреждане. Границата на България и Турция е граница на дветѣ организации. Всѣки работникъ въ Македония е вътрешенъ и се подчинява на Вътрешната организация, а всѣки македонски ратникъ въ България е външенъ и се подчинява на Върховния македоно-одрински комитетъ.

(Следва).

Несторъ Данаиловъ-Дебренски

Презъ м. ноември 1874 г., Несторъ Данаиловъ Дебренски отъ с. Тресанче бѣше пуснатъ отъ Пловдивския затворъ съ 2 свидетели турци—бегове, найдени отъ влиятелния Хаджи Василко отъ с. Галичникъ, че не е комита. Той замина за Скопие. Тамъ полицията го е турила пакъ въ затвора. Ходатайствували сѫ за пускането му братята Хаджи Църникови отъ с. Маврово, които го завели при българския владика Кирилъ. Препоръчанъ бѣше за учителъ въ гр. Тетово. Първенците на града, начело съ Алекси Хаджи Димовъ, приели го да учи възрастните имъ синове на българска и турска книги въ училището при църковния дворъ. Малкиятъ момчета учащи даскаль Михаилъ отъ Гиляни, Деца на малцината гъркомани се учаха отъ учителъ въ малката стая на сѫщото училище. По единичната стълба за салона ставаха сбивания между учениците гъркоманчета и българчета.

(Фотографиранъ като учителъ въ гр. Севлиево презъ 1880 г.)

Въ долния етажъ черкуваха се временно българитъ. Хаджи Гавро, най-интелигентниятъ между първенците, ходѣше въ Цариградъ да изействува първено за съграждане на изгорѣлата църква. Между училището и основът на църквата се намираше водосокъ отъ мермеръ, дето българското духовенство освещаваше вода на Богоявление. Особенъ уредъ за тоя денъ дигаше водата високо, която на ситни капки оросяваше богомолците.

Българитъ-патриаршисти (гъркоманите) често клеветаха Нестора предъ властта и полицията много пъти го е закарвала въ конака. Каймаканинъ, албански бегъ, кипва единъ денъ и повиква първенците, поповете и даскалите отъ дветѣ страни, заповѣда имъ да престанатъ да се клеветятъ и ги предупреждава, че въ противенъ случай ще накаже виновните и отъ дветѣ страни.

Презъ размирните години 1876—1877 г., дебърски башинозукъ отъ 2000 души се опита да оплячкоса християните въ града, но Тетовските бегове отъ албанска народност имъ попрѣчиха.

Несторъ напусна Тетово презъ есента на 1876 г. и замина за Скопие, дето животътъ бѣше по- сигуренъ. Съ прекъсване той бѣше учителъ и въ Скопие до лѣтото на 1878 година заедно съ Димитъръ В. Македонски. Презъ м. юлий с. г. двамата изѣгаха отъ Скопие въ освободената България.

Несторъ умрѣ като учителъ въ Бургазъ на 5. януари 1882 година. Съобщава: Рафаилъ, братъ на Нестора

ИЧКО ДИМИТРОВЪ — ГЮПЧЕВЪ

(Изъ революционните борби въ Паякъ планина)

(Продължение отъ книга 8 (28), год. 3).

На 19. септемврий 1912 г. (ст. ст.) Ичко Димитровъ съ своята чета и тая на стария Въндо влиза въ с. Крива по организационна работа, а също и да узнае каквото може за действията на неговите съселяни-баровци, където санданистите бъха доста силни и си служеха съ хората и сръдствата на малодутурския комитетъ.

Селото Крива е разположено па единъ голъмъ Паячки хълмъ подъ билото на „Погледъ“ —

и обадилъ на отдавна заселилия се тукъ Танасъ Кармезовъ, сега гъркомански кметъ, който отъ своя страна е юобщилъ това на команданта на войсковото отдѣление въ града. Още въ тъмни зори квартируващата турска войска, състоеща се отъ пехота и кавалерия, се отзовала въ Крива и обкръжила селото, а едно отдѣление пехотинци се втурнало въ селото да търси кѫщата, въ която квартирувала четата. На селския мегданъ войниците срещнали единъ селя-

Четата на войводата Грозданъ Башчаушъ.

вториятъ мощенъ клонъ на Паякъ планина. Оттукъ се виждаше другите Паячки хълмове, по които съ разположени селата Църна-рѣка, Баровица и много други села, кацнали по полите на „Погледъ“ и по равното Солунско поле; оттукъ се вижда и гр. Солунъ и неговиятъ голъмъ и защитенъ заливъ. Подъ селото, на разстояние 2 часа пътъ, е гр. Гумендже—центъръ на Боймията, а надъ селото и по страните му се разстилятъ вѣковни гъсти кестеневи гори, надъ който е буковиятъ поясъ, по горния край на който личи зелена лента билната тревиста ивица на високопланински тълсти ливади.

Следъ пристигането си четите се настанили въ две кѫщи въ горната част на селото. Будното око, обаче, на продажниците забелязали пристигането на четите и още сѫщата вечеръ гъркоманинъ Манчо Карпуцовъ заминалъ за Гумендже

нинъ, когото заставили да върви предъ тѣхъ, за да имъ посочи кѫщата, дето се намиралъ „Ичко капитанъ“. Селянинъ тръгналъ предъ тѣхъ и следъ като изминалъ стотина крачки, ударилъ да бѣга по една пресъчна крива и тѣсна улица, въ която се изгубилъ. Войниците намѣрили за благоразумно да не стрелятъ по него и да не го гонятъ, та продължили пътя по главната селска улица, която ги отвеждала въ горната махала, дето е била Ичковата чета. Обаче, избѣгалиятъ селянинъ успѣлъ да обади на четата, че въ селото съ разстигнали войници и че едно отдѣление отъ тѣхъ върви по направление къмъ горната махала — къмъ кѫщата на Гоно Мелевъ. Ичко дава нареддане на четата си да се пригответи за бой и пътъ, а отдѣлението на стария Въндо заедно съ самия него успѣло да излѣзне отъ селото и се окопало на една височинка надъ него, доминирайки

надъ цълата горна махала. Понеже четата на Ичко не успѣла да се оттегли отъ селото, та се завързalo сражение съ пристигналите до кѫщата войници. Селяните се изпоплашили: едни се скрили по зимниците си, а други се разбѣгали въ кестеневите гори. Селскиятъ пъкъ свещеникъ Димо Цивковъ заедно съ дъщеря си сѫщо успѣлъ да излѣзе отъ селото и покрай яза поискалъ да се скрие въ града, но тукъ той билъ заловенъ, разпитанъ отъ мюдурата въ града и повърнатъ обратно въ селото, като му е било дадено едно турско знаме да носи въ ржка и, следъ пристигането си въ селото, да се представи на команданта на войските. Когато дѣдо попъ пристигна въ селото, сражението се водило още слабо: селото се обстрелявало отъ войските отъ всички страни, а четата, прѣсната на нѣколко мѣста, водила е бой непосредствено съ намиращите се въ селото войници, които, изглеждало, по нареддане се държели на почетно разстояние. Щабът на турската войска се намиралъ въ двора на селската черква, кѫдето били донесени отъ града десетина тенекии, пълни съ газъ. Когато дѣдо попъ се явилъ при команданта, последниятъ, следъ като го нахокалъ и изругалъ, казалъ му да обиколи селото съ знамето въ ржка и да вика високо: „Селяни, мѫже и жени, стари и млади, излѣзте отъ кѫщите и се приберете въ черковния дворъ, защото селото ще бѫде подпалено отъ всички страни и изгорено до основи“. Бедниятъ свещеникъ подъ градъ куршумъ трѣбало е да изпълни едно правителствено нареддане и единъ християнски дѣлъ, за да се спасята отъ предстоящия пожаръ невинни жертви.

Между свитата на команданта билъ и Трайо Курлевъ и други ренегати. Тѣ сѫщо сѫ ругаяли свещеника и му се заканвали, че ще му отрѣжатъ главата като на яре....

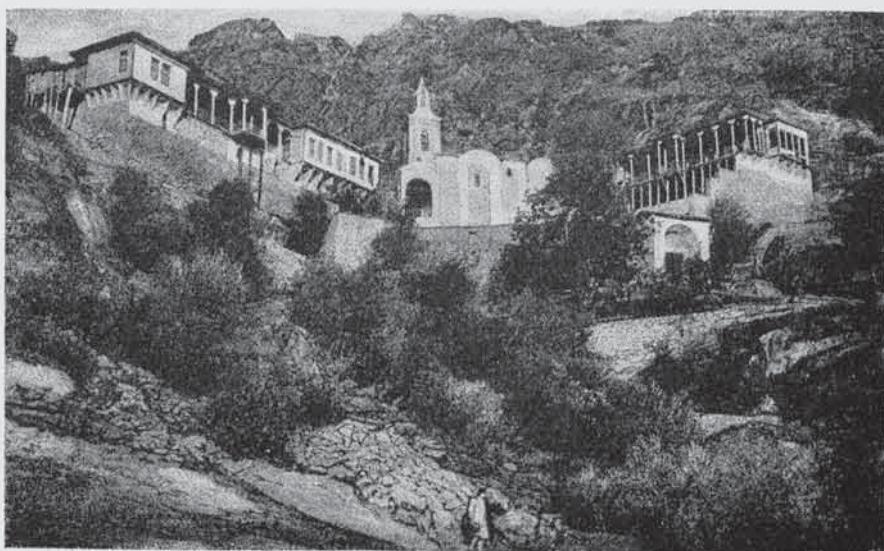
Следъ обѣдъ сражението се усилило, защото пристигнала войска, която била спрѣна на Гуменденската станция отъ тая, която заминавала за Скопие и срѣбъската граница; доведена била и артилерия, която била нагласена по ридищата на Гуменденски лозя и насочена срещу Крива.

Следъ обѣдъ, на 20. септемврий, поради пристигането на допълнителните войски, сражението е било ожесточено: четниците трѣбало да мѣняватъ позициите си често, за да се избавятъ отъ съсрѣдоточената срещу тѣхъ пушечна стрелба на многобройната вече турска войска, както и поради подпалването на селото. Привечеръ се почнало и бомбардиранието на селото съ полска и горска артилерия и въ него сѫ били изстреляни 160 гранати. Въпрѣки това, късно вечеръта, четата успѣла да напусне селото заедно съ мнозина селяни, безъ да даде жертви и се прибрала въ Корнишорската планина. Отъ селяните паднали убити 18 души и 7 души били ранени, между които и деца. Бомбардировката на селото продължила и на другия денъ, когато селото бѣ обрънато на развалина. Не засегнати отъ бомбардировката останали само черквата и намиращето се въ черковния дворъ учи-

лище, поради обстоятелството, че тукъ се помещавалъ щабът на турската войска. Бомбардиранието и разрушението на голѣмото българско село Крива е първата жертва въ надвечерието на гърко-българския съюзъ противъ Турция, въ което разрушение голѣмо участие взе гръцката пропаганда съ нейните ордия, които винаги сѫ били на страната на турцитѣ.

Пострадалото и обездомено население бѣ настанено по свободните квартири въ Гумендже, а една част отъ мѫжкото население, годно да носи оръжие, се присъединило къмъ четата на Ичко Димитрова, който наредилъ по селата частъ по-скоро всичко да бѫде въоръжено, като отъ всѣко село се събератъ по нѣколко пушки, каквито и да сѫ тѣ. А за обмандировката имъ той поръчалъ на Ливадския ржководителъ, който за нѣколко само дни успѣлъ да приготви нуждното количество горни дрехи.

Митре Робковъ, който съ другаритѣ си билъ въ обиколка по организационна работа въ пол-

Прилепскиятъ манастиръ „Свети Архангелъ“.

скитъ села на Боймия, като видѣлъ това, което ставало въ Крива, и, знаейки, че въ селото е четата на Ичко, упѣтилъ се на помощъ. На 22. с. м. той срещналъ Ичко въ Корнишорската планина, кѫдето се уговорило да се приложи отмъщението за убийството на Апостолъ Петкова. За тази цел Ичко изпратилъ Данго въ с. Педгъсъ да се разправи съ Ичко Ичковъ и Никола Ичковъ, а той съ Въндио и другаритѣ му заминава за с. Круша, за да накаже убийците на Апостола. Четата пристигнала въ селото незабелязана. Една част останала извѣнъ село и охранявала главните изходни мѣста, а другата, начело съ Въндио, влизала въ селото и зловлявала Дино Тѣповъ, брата му и зетя му, които предъ насьбраните се на селския мегданъ селяни признали вината си, какво тѣ сѫ виновници за убийството на Апостола и неговите двама другари. Преди да имъ се наложи наказанието запитани били женитѣ и децата имъ, дали сѫ виновни и дали заслужаватъ да бѫдатъ наказани, на което отговорили: „Що направиха, това да намѣрятъ.“

Тукъ и тримата публично били екзекутирани, следъ което четата се прибрала въ Корнишорската планина при оставените тамъ четници и забѣгнали селяни.

(Следва).

Христо Шалдевъ.

Една мъчителна нощ

(Изъ моите спомени)

Ние съ Едипъ-бей заехме вече своите места въ втора класа на конвенционалния влакъ. Въ купето бяхме само двамата. Едипъ-бей ми каза:

— Навънъ забелязвамъ нѣкакво движение. Нашата полиция пакъ претарашува влака, пакъ търси нѣкого...

Азъ мълчахъ.

Погледнахъ презъ прозореца и видяхъ въ мрачината едно оживление отъ полици, войници и компански чиновници.

Влакът шумѣше подъ парата, но никой не му даваше сигналъ да тръгне.

Едипъ-бей рече:

— Има закъснение повече отъ часъ и то закъснение неоправдано. Търсятъ нѣкого. Но това по тази линия е нѣщо обикновено. Можемъ да бждемъ спокойни. Нашитъ власти по нѣкога въ

въ дупка!... Това не е майтапъ... Ние компански амплоаеста сме длъжни...

— Какво има, какво има? — намѣси се нервно, много нервно, Едипъ-бей, на турски езикъ.

Грациано се изправи като войникъ предъ внушилната и елегантна фигура на Едипъ-бяя и заговори почти като на докладъ:

— Бей, отъ нѣколко дни влакът за Цариградъ почти редовно закъснява, търсятъ го, а той — тука...

— Кой ви дава правото да мислите, че това е „той“?! Вие какъвъ сте?!... Вие не сте полиция. Вие ще мълчите, защото... — и той измъкна отъ пояса си и посочи единъ грамаденъ черногорски револверъ, дръжката на който бѣше обкована съ тежко сребро...

Грациано потрепера.

Мене ме нѣмаше никакъвъ...

Азъ бяхъ пъхналъ дѣсницата си въ джоба, здраво бѣхъ пинналъ малкото „лебелче“, съ готовностъ да туря край на живота си...

Бей ефенди — казахъ азъ, тукъ е и началникътъ на гарата Хебибчево, синъоръ Делборо.

И той нервно смѣкна прозореца и колкото му гласъ държеше извика:

— Делборо! Делборо!

— Г’arrive!...

И за мигъ влѣзе въ купето добъръ приятель Делборо, но знамъ ли какво можеше да направи съ мене!...

Той страшно се смути, като ме видѣ... Той изгледа Едипъ-бяя, гледаше и мене, устата му сякашъ бѣше пресъхнала и не знаеше какво да каже...

Едипъ-бей стана правъ и високо заговори на чистъ френски езикъ:

— Вие познавате ли това момче?

— Да..., добро момче...

— Е добре, дайте сигналъ да тръгне влака, а момчето ще оставите подъ мой надзоръ до Цариградъ. Ако е опасенъ човѣкъ, азъ знамъ какъ да се разправя съ него...

Делборо се повдигна на пръститъ, хвана главата на Едипъ-бяя и му пришелна нѣщо дълго...

— Добре, добре... Дайте сигналъ да тръгне влака... Но нищо да не съобщавате на полицията!..

Двамата компански чиновници се поклониха низко и излѣзоха отъ купето.

Чу се гласъ:

— Фертикъ!

Влакът иззвири и тръгна...

Едипъ-бей се обърна къмъ мене:

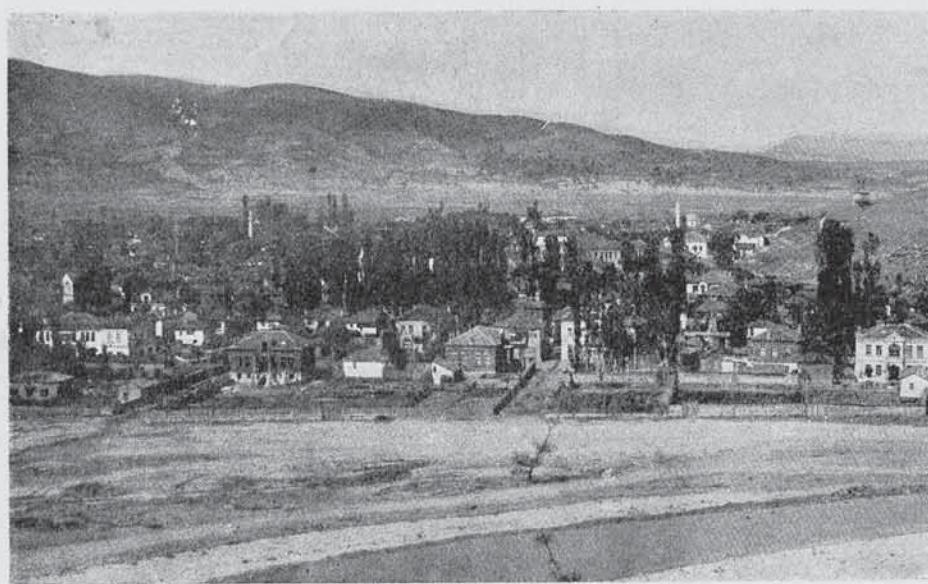
— Сега можешъ да бждешъ спокоенъ. До Цариградъ си подъ моята закрила. Спи спокойно. Азъ не ще позволя никой да те беспокои.

Но при това положение, при това неспокойство, кой може да запи, Боже мой?!...

Кой бѣше този Едипъ-бей?!...

Страшна мъчителна нощ...

Александъръ Кипровъ.

Градъ Кичево.

старанието си отиватъ дотамъ, че муха не позволяватъ да мине презъ паяжина, а не виждатъ глутницата отъ вълци, кога напада кошарата. Гнила държава, пропаднала държава...

Азъ мълчахъ.

Влакът все така шумѣше, изпълвайки гарата на Кулели-Бургазъ съ бѣли кълба отъ парата и никой не виждаше да тръгне този проклетъ влакъ и да ни отнесе нѣкъде, па кѫдето ще...

Вратата на купето ни се отвори.

Влѣзе снаженъ мѫжъ — компански чиновникъ.

Цѣлъ изтръпнахъ...

Познахъ шефа на влака — Грациано, съ когото не веднажъ съмъ беседвалъ и съмъ си пиль виното въ България...

Той втренчено се изправи предъ мене и изумително извика на обикновения неговъ разваленъ български езикъ:

— А вие тука, господинъ Кипровъ?!... Тебе тражатъ подъ земя во Одринъ, во хapsана взеха отъ пампоро во Едирне много души — все Кипрови, а вие тука?!

— Грациано, моля ти се мълчи!...

— Море, какъ да мълчиме?!... Всички ще ойдеме

Какъ биде унищожена първата чета въ Битолското поле

Следъ като Организацията през есента на 98 год. съ одно окръжно предписа дасе формиратъ околийски чети, въ Битолско първа такава нелегална група започна да води Стоянъ Донски. Това бѣ първата чета, която отпочна организирането въ тоя край. Наскоро начело на чета застана и Георги Сугаревъ, които съ умение и тактъ продължаваше да ширя мрежата отъ съзаклятици. Презъ една такава организационна обиколка Сугаревъ се разболя и се прибра въ Битоля на лѣчение, като за свой замѣстникъ оставилъ Тодора отъ с. Лажецъ — Битолско. И така, вече подъ негово ржководство четата е продължила да посещава селата, презъ нѣкои отъ които по-рано бѣше миналъ и самиятъ Сугаревъ. Посетени сѫ били селата: Трапъ, Радоборъ, Чарлия, Ношпалъ и др. Презъ единъ сѫботенъ денъ четата се отбила за втори пътъ въ с. Чарлия. Тукъ тя се е настанила въ две къщи, като една отъ групите е била на квартира при Кулаковци. Изведнажъ започнало да се чука силно на дворната порта. Четниците скочили и се приготвили за бой. На портата чукали турци, които търсили кмета на селото, за да започнатъ обиски. Кметъ на селото тогава е билъ Кулакъ. Той излѣзълъ и повель турците къмъ една отъ махали, въ която нѣмало четници, обаче, гдето при по-раншното си пребиваване е била разположена четата. Аскерътъ започналъ да прави обиски изъ

селото. Въ къщата на Кулаковци по това време е билъ и тѣхниятъ овчарь, който билъ скаранъ съ четника Ристе, съ когото сѫ били по-рано добри приятели. Овчарьтъ използвалъ случая и поискъл да си отмѣсти. Не минало много време откакъ турците сѫ започнали да обискиратъ и той се втурналъ въ стаята и съобщилъ, че аскерътъ билъ наблизо и че следъ малко щѣли да дойдатъ и тукъ. Четниците решаватъ да излѣзнатъ, обаче намиращиятъ се наблизо аскеръ ги подбира съ пушечъ огнь и въ полето между селата Чарлия и Добрушо всички четници, начело съ войводата Тодоръ, загинватъ, като успѣлъ да се спаси само Петре Тасевъ отъ с. Могила — Битолско, който е бѣгалъ въ друга посока и успѣлъ да се скрие при Могилското блато.

Въ това сражение загинаха заедно съ войводата Тодоръ отъ с. Лажецъ и следните четници: Ристе отъ с. Будаково (Битолско); Леко отъ с. Бачъ (Леринско) и неговиятъ синъ Димитъръ; Боже отъ с. Трапъ (Битолско); Темелко отъ с. Лера; Мице и Цвѣтанъ отъ Кичевско и единъ папуджия отъ Битоля.

Това сѫ жертви на първата унищожена чета въ Битолско, върху костите на които по-сетне израстна силната Организация въ тоя край.

Боянъ Мирчевъ

Извадки отъ „РЕВОЛЮЦИОННИ БОРБИ ВЪ АЗОТЪ (ВЕЛЕШКО) И ПОРЪЧИЕТО“ отъ Стефанъ Аврамовъ, издание на Македонския Наученъ институтъ — книга X., отъ „Материали за историята на македонското освободително движение.“

А з о тъ

[Продължение отъ кн. 8 (28)]

Пере добави: „Така сѫщо ще постѫпи и съ близките на Григора. Мисля, че достатъчно се разбрахме. Сега правете що искате“. Уплашени отъ думите на Пере, Григоръ Соколовъ и Йованъ Дългача освобождаватъ Пере Тошева, който намира Арсо и Йонъ Локвички и, придруженъ отъ тѣхъ, се върща въ Прилепско. Чакъ тогава Пере Тошевъ схвана, защо още съ пристигането на Григора въ Прилепско, Ацевъ гледа съ недовѣrie къмъ него и постоянно го следи.

Въ началото на м. декемврий, Григоръ Соколовъ предлага на Стефанъ Димитрова среща въ с. Богомила за обяснения и разбирателство. Заедно съ четата си Димитровъ влиза въ селото и отива въ къщата на мѣстния български учителъ Андрей попъ Арсовъ, който бѣ единъ отъ непокварените дейци на Организацията. Следъ дълги разговори и обяснения отъ двете страни, Димитровъ заявява на Григоръ Соколова, че сѫ излишни повече обяснения, защото не иска да се разправя съ агенти на срѣбъската пропаганда. Димитровъ и Соколовъ се раздѣлятъ като врагове и отъ този моментъ почва кървавата борба между българи и сърбомани въ Велешко.

Залавянето въ пленъ отъ сърбоманина Мицко въ македонския апостолъ Dame Груевъ стрѣска ВМОРО и последната почва да съсрѣдоточава вниманието си около Велешко и Порѣчието, въ които райони пропагандата почва да се проявява съ особени методи на действие и взема страшни размѣри. Организацията схвана, че тия два района, съ своите

буйни недостѣпни гори и балкани, съ своите пещери и потайни кѫтове, ако се заемѣха отъ агентите на пропагандата и последната се затвърди въ тѣхъ, значително ще пострадатъ интересите на Организацията. Последната почва да преорганизира своите сили и заработи по-интензивно като дава наредления на околийския войвода Стефанъ Димитровъ да заработи енергично поне за поддържане духа всрѣдъ населението, докато се взематъ по-енергични мѣрки. Но мимо нейната борба не може да се измѣти пропагандата, защото въ Велешко имаше голѣми недоразумения, които се изродиха въ партизански борби, а отъ друга страна липсващие и най-мощното срѣдство за борба — паритетъ; въ парично отношение Организацията бѣше слаба, почти безъ всѣкакви срѣдства и черпѣше своите доходи само отъ оскѫдните срѣдства на оголѣлия и изгладнѣлъ народъ. Но при всичките преживѣлици, Организацията бѣше на своя постъ и не губѣше надеждата, че въ скоро време ще се справи съ скъпо платената срѣбъска пропаганда. Последната прѣскаче злато въ изобилие и се силаеше да подкупи свещениците, учителите и по-издигнатите селяни въ Азотъ. Мнозина отъ азовци, предъ страха да не бѫдатъ избити, станаха за очи сърбомани, съ твърдата вѣра, че Организацията въ скоро време ще прогони тия неканени гости.

За да се тури край на тази аномалия въ Велешкия районъ, отъ Организацията се взематъ ефикасни мѣрки и се даватъ наставления въ съседните райони да бѫдатъ по-внимателни и на всѣка

цена да се локализиратъ действията на пропагандата въ Поръчието и Азотъ, додето се направи необходимото, за да се осуетятъ действията ѝ.

Въ края на месецъ декемврий 1904 година, за да може да се справи съ пропагандата и направи преминаването на Алябака въ Велешко невъзможно, Стефанъ Димитровъ съ двама четници напушта района си, за да се срещне съ ржководните фактори на Организацията. Преминавайки Вардара, той се сръща съ районния войвода, който действуваше на лъвия бръгъ на Вардара. По това време Димитровъ залавя сръбския войвода Наце отъ Скопие, заедно съ двамата му четници, от карва

бака да влъзне въ Велешко. При раздѣлата си Мартулковъ заявява на Мише Развигорова и Стефанъ Димитрова, че, въпръшки тъхното несъгласие, Алябака ще замине за Велешко за борба съ сръбската пропаганда. Следъ нѣколко дни Алябака тръгва на путь.

За да може да изпревари Алябака, Стефанъ Димитровъ съ усиленъ маршрутъ тръгва за своя районъ. По това време четитъ на Алябака и Боби Стойчева водятъ сражение въ с. Павлишени, поради което много войски бѣха пръснати низъ Щипско и Овчеполието, та Димитровъ закъснява да премине Вардара.

Пристигайки въ Велешко, на лъвия бръгъ на

Кратовската чета на войводата Юрданъ Спасовъ.

го въ Щипско, гдето революционниятъ сѫдъ го осъжда за предателство на смърть.

При завърщането си отъ Велешко, Стефанъ Димитровъ сварва въ Кюстендилъ формираната чета на Иванъ Алябака, готова да замине за Велешко. Стефанъ Димитровъ заявява на Алябака, че нѣма да го допусне да остане въ Велешко. Става среща за спогодба между Стефанъ Димитровъ и Иванъ Алябака въ присъствието на Мише Развигорова и Александъръ Мартулкова. Алябака предлага да остане помощникъ на Димитрова, като му се даде районъ въ Азотъ, за да води борба противъ Григоръ Соколова. Обаче, следъ станалата конференция между Стефанъ Димитрова и Мише Развигорова, тѣ заявяватъ на Мартулкова, че Стефанъ Димитровъ не може да направи такава отстъпка и че той не е съгласенъ, Иванъ Наумовъ Аля-

бада, Стефанъ Димитровъ се сръща съ района на войвода Лазаръ Плавевъ и, подозирали го за човѣкъ на Сарафова, обезоружава го и го отвежда съ себе си.

Сѫщия денъ, когато Алябака влиза въ с. Оравеъцъ, пристига и Стефанъ Димитровъ заедно съ обезоружения отъ него Лазаръ Плавевъ въ с. Оравеъцъ, като миналь Вардара при с. Уланци. Димитровъ предлага на Иванъ Алябака да напусне веднага района му. Поради отказа на последния, Димитровъ завежда престрелка съ четата на Алябака. Виждайки, че ще се дадать жертви, Алябака съобщава на Димитрова, че ще напусне селото, като му предаде и заловенитъ отъ него четници въ време на престрелката. Алябака устоява на думата си и освобождава заловенитъ четници на Стефанъ Димитрова и се оттегля отъ селото.

(Следва).